

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย

หลักภาษา และการใช้ภาษาไทย

๔

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔

กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย
ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้เรียบเรียง

รศ. ดร.สุชาติ เกษมณี
ผศ. ดร.ระพีณ ชูชื่น
นางสาวเกศแก้ว คงคล้าย

ผู้ตรวจ

รศ.กิตติยา รัตมีแจ่ม
นายพงศ์ศิริ ปิตะธารา
นางสาวรุ่งนภา มั่งคั่ง

บรรณาธิการ

ดร.วลัยพรรณ อ้วนนาแว

กศ.บ. (ภาษาไทย), ศศ.ม. (การสอนภาษาไทย), ปร.ด. (ภาษาไทย)
ศษ.บ. (การประถมศึกษา), ค.ม. (การประถมศึกษา),
Ph.D. (Human Resource Development)
กศ.บ. (ภาษาไทย) เกียรตินิยม, กศ.ม. (วิทยาการทางการศึกษา
และการจัดการเรียนรู้ภาษาไทย)

ค.บ. (ภาษาไทย), กศ.ม. (การสอนภาษาไทย)
กศ.บ. (ภาษาไทย) เกียรตินิยม, กศ.ม. (ภาษาไทย)
ค.บ. (การสอนภาษาไทย) เกียรตินิยม

ค.บ. (ภาษาไทย), ค.ม. (นิเทศการศึกษาและพัฒนาหลักสูตร),
ปร.ด. (บริหารการศึกษา)

จัดทำโดย บริษัท สำนักพิมพ์เอมพันธ์ จำกัด

ฝ่ายการตลาด, ฝ่ายผลิตและจัดส่ง, ฝ่ายการเงินและบัญชี :
๖๕/๑๐๕ หมู่ ๑ ซ.พระแม่การุณย์ ต.บ้านใหม่ อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี ๑๑๑๒๐
โทร. ๐ ๒๕๕๔ ๕๔๔๕, ๐ ๒๕๕๔ ๕๕๕๓, ๐ ๒๕๖๑ ๕๕๕๐-๒
โทรสาร ๐ ๒๕๖๑ ๕๕๕๓, ๐ ๒๕๕๒ ๒๓๑๓

ฝ่ายวิชาการ :
๘๖/๑๒๒ ถ.เทศบาลสงเคราะห์ แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๕๐๐
โทร. ๐ ๒๕๕๔ ๔๔๔๔-๒๐, ๐ ๒๕๕๓ ๘๑๖๘-๕ โทรสาร ๐ ๒๕๕๐ ๒๕๒๓

ปีที่พิมพ์ ๒๕๖๗
พิมพ์ครั้งที่ ๑
จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม
ISBN 978-616-07-2626-4
ราคา ๘๒ บาท
สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ
ลิขสิทธิ์เป็นของบริษัท สำนักพิมพ์เอมพันธ์ จำกัด

คำนำ

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย **หลักภาษาและการใช้ภาษาไทย ๔** ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ เรียบเรียงขึ้นตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

หนังสือเล่มนี้ ปรับปรุงเนื้อหา สอดแทรกความรู้เสริมให้ทันสมัย สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ซึ่งเป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความคิดขั้นสูง (Higher Order Thinking) เพื่อให้ผู้เรียนมีวิจารณญาณ การวิเคราะห์ การคิดแก้ปัญหา การประเมิน การตัดสินใจ และการสร้างสรรค์ รวมทั้งส่งเสริมการเรียนรู้ด้านภาษาไทยด้วยการบูรณาการโดยใช้**โครงงานเป็นฐาน (Project-Based Learning)** เป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงให้ผู้เรียนได้มองเห็นสภาพแวดล้อมใกล้ตัว ปัญหาของชุมชน สังคม หรือประเทศชาติ และแนวทางการป้องกันแก้ไข ซึ่งเป็นการเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้ไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาหรือใช้ในสถานการณ์ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในโลกแห่งอนาคตได้ ซึ่งเป็นสมรรถนะสำคัญในศตวรรษที่ ๒๑

ผู้เรียบเรียงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเรียนเล่มนี้จะมีส่วนช่วยให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาแบบองค์รวมทั้งด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ อีกทั้งอำนวยความสะดวกต่อครูผู้สอนที่จะนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพและบรรลุเป้าหมายของหลักสูตร

ฝ่ายวิชาการ บริษัท สำนักพิมพ์เอมพันธ์ จำกัด

คำอธิบายรายวิชา

รายวิชาพื้นฐาน หลักภาษาและการใช้ภาษาไทย ๔
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔

กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย
เวลา ๔๐ ชั่วโมง

อ่านออกเสียงบทร้อยแก้วและบทร้อยกรองชนิดต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง ดีความ แปลความ ขยายความ วิเคราะห์ สังเคราะห์ วิวิจารณ์ แสดงความคิดเห็น ตอบคำถาม คาคณะเหตุการณ์ และประเมินค่าเรื่องที่อ่านอย่างมีเหตุผล เขียนกรอบแนวคิด ผังความคิด บันทึกย่อความ และรายงานจากเรื่องที่อ่าน เพื่อนำความรู้มาพัฒนาการเรียน พัฒนาความรู้ทางอาชีพ และนำไปใช้ตัดสินใจแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต

เขียนสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ ได้ตรงตามวัตถุประสงค์ โดยใช้ภาษาเรียบเรียงถูกต้อง มีข้อมูล และสาระสำคัญชัดเจน ผลงานเขียนของตนเองในรูปแบบต่าง ๆ ประเมินงานเขียนของผู้อื่นแล้วนำมาพัฒนางานเขียนของตนเอง เขียนรายงานจากการศึกษาค้นคว้าตามหลักการเขียนเชิงวิชาการ และใช้ข้อมูลสารสนเทศอ้างอิงอย่างถูกต้อง

วิเคราะห์แนวคิด การใช้ภาษา และประเมินความน่าเชื่อถือของเรื่องที่ฟังและดู เลือกเรื่องที่ฟังและดูอย่างมีวิจารณญาณ พุดในโอกาสต่าง ๆ พุดแสดงทรรศนะ ได้แย้ง โน้มน้าวใจ และเสนอแนวคิดใหม่ด้วยภาษาที่ถูกต้อง เหมาะสม และมีมารยาท

ใช้คำและกลุ่มคำสร้างประโยคได้ตรงตามวัตถุประสงค์ อธิบายและวิเคราะห์หลักการสร้างคำในภาษาไทย วิเคราะห์และประเมินการใช้ภาษาจากสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้ทักษะการฟัง การดู การพูด การอ่าน และการเขียน กระบวนการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ วิวิจารณ์ ดีความ แปลความ ประเมินค่า การอภิปราย และการแสดงความคิดเห็น เพื่อให้ใช้ภาษาไทยได้ถูกต้องเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ เข้าใจและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาทางภาษา และนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตประจำวัน

แนะนำหนังสือเรียน

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน **หลักภาษาและการใช้ภาษาไทย ๔** ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ เล่มนี้ มีองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้

● กวีซีวัง

คือ สิ่งที่กำหนดให้นักเรียนควรรู้อะไร ทำอะไรได้ และคุณลักษณะที่พึงเกิดขึ้นกับนักเรียนตามเป้าหมายของหลักสูตร

● สารการเรียนรู้

คือ ขอบข่ายเนื้อหาสาระที่นักเรียนจะได้เรียนในหน่วยการเรียนรู้นั้น ๆ

● แนวคิดสำคัญ

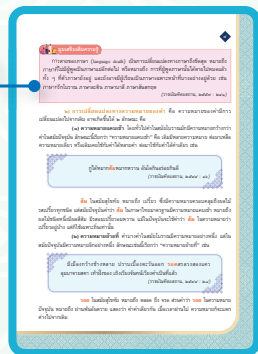
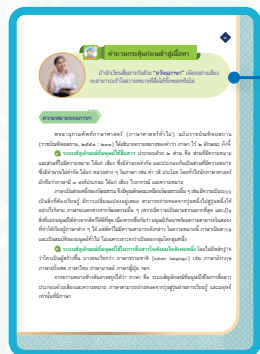
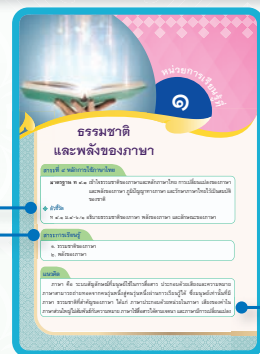
คือ ความคิดสำคัญซึ่งเป็นแนวในการผูกเรื่องหรือความคิดอื่น ๆ ที่สอดแทรกอยู่ในเนื้อหาสาระการเรียนรู้ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้

● มุมเสริมเติมความรู้

คือ การสอดแทรกความรู้ มุมมอง แนวคิดที่ทันสมัยในประเด็นต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กันระหว่างเนื้อหา ซึ่งนักเรียนและครูผู้สอนสามารถนำไปปรับใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างหลากหลาย เพื่อเพิ่มพูนความรู้ให้แก่นักเรียน

● คำถามกระตุ้นความสนใจ

คือ คำถามกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความอยากรู้อยากเห็น โดยใช้ภาพและคำถามปลายเปิดเพื่อให้นักเรียนคิดวิเคราะห์ และหาคำตอบด้วยตัวเอง

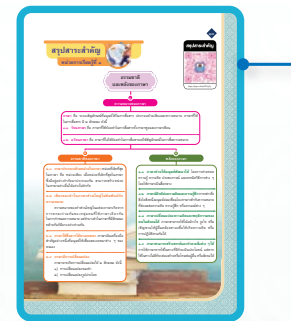
● การนำเสนอเนื้อหา

คือ การนำเสนอเนื้อหาในรูปแบบ Infographic ในส่วนของเนื้อหาที่ยากหรือมีปริมาณมาก เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจของนักเรียน

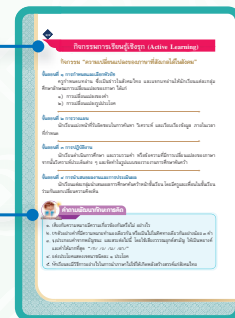
● สรุปสาระสำคัญ

การสรุปสาระสำคัญท้ายหน่วยการเรียนรู้แบบ Infographic เพื่อให้นักเรียนเข้าใจได้ง่ายและสามารถใช้เทคโนโลยี QR Code เพื่อเข้าถึงและรับชม Motion Graphic ได้

● กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Mini Project-Based Activity)

คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ต้องการฝึกให้นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงเหมือนกับในชีวิตจริงอย่างมีระบบ โดยมีขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ๔ ขั้นตอน

● คำถามพัฒนาทักษะการคิด

คือ คำถามที่ท้าทายทวนความรู้ความเข้าใจของนักเรียนเกี่ยวกับเนื้อหาในหน่วยการเรียนรู้ โดยการให้ตอบคำถามพัฒนาทักษะการคิดที่ช่วยส่งเสริมทักษะกระบวนการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน

● กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาไทยโดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-Based Learning)

คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่นำความรู้ และทักษะที่ได้เรียนรู้มาทำเป็นโครงงาน โดยมีขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ๖ ขั้นตอน

สารบัญ

ตอนที่ ๑ หลักภาษาไทย

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ ธรรมชาติและพลังของภาษา ๒

๑ ธรรมชาติของภาษา	๔
๒ พลังของภาษา	๑๑

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ ลักษณะของภาษา ๑๕

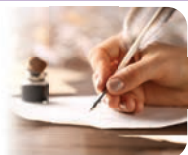
๑ เสียงในภาษาไทย	๑๖
๒ เสียงหนักเบา	๒๑
๓ ส่วนประกอบของภาษา	๒๓

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓ คำราชาศัพท์ ๒๘

๑ คำราชาศัพท์	๒๘

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔ การแต่งคำประพันธ์ประเภท กวีและโคลง ๓๓

๑ การแต่งกวี	๓๔
๒ การแต่งโคลง	๔๓

ตอนที่ ๒ การพัฒนากักษะการอ่าน

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ การอ่านออกเสียงบทร้อยแก้ว และบทร้อยกรอง ๕๑

๑ การอ่านออกเสียงบทร้อยแก้ว	๕๓
๒ การอ่านออกเสียงบทร้อยกรอง	๕๕

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ การอ่านแปลความ ดีความ และขยายความ ๖๖

๑ การอ่านแปลความ	๖๗
๒ การอ่านตีความ	๖๙
๓ การอ่านขยายความ	๗๑

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓ การอ่านเพื่อแสดงความคิดเห็น ๗๕

๑ การอ่านเพื่อแสดงความคิดเห็น	๗๖

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔ การอ่านเพื่อวิเคราะห์และประเมิน การใช้ภาษาจากสื่อสิ่งพิมพ์และ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ๘๒

๑ บทบาทของสื่อสิ่งพิมพ์และ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ในปัจจุบัน	๘๓
๒ หลักการอ่านเพื่อวิเคราะห์และประเมินการใช้ภาษา จากสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์	๘๕
๓ มารยาทในการอ่าน	๙๕

ตอนที่ ๓ การพัฒนากิจกรรมเขียน

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ การเขียนสื่อสาร ๕๕

๑	การเขียนอธิบาย	๑๐๐
๒	การเขียนจดหมายกิจธุระ	๑๐๔
๓	การกรอกแบบรายการต่าง ๆ	๑๑๓

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ การเขียนเรียงความ ๑๒๐

๑	การเขียนเรียงความ	๑๒๑

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓ การเขียนย่อความ ๑๒๘

๑	การเขียนย่อความ	๑๒๙

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔ การเขียนบันทึกความรู้ ๑๓๕

๑	การเขียนบันทึกความรู้	๑๓๖

ตอนที่ ๔ การพัฒนากิจกรรมฟัง การดู และการพูด

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ การฟังและการดูสื่อ ๑๔๓

๑	หลักการฟังและการดูสื่อ	๑๔๔
๒	การสรุปความจากการฟังและการดูสื่อ	๑๕๔

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ การพูดต่อที่ประชุมชน ๑๖๓

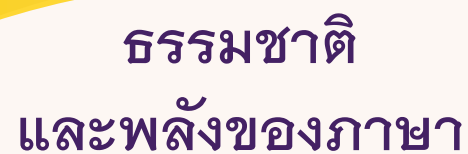
๑	การพูดต่อที่ประชุมชน	๑๖๔
๒	มารยาทในการฟัง การดู และการพูด	๑๗๔

กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้านภาษาไทย

โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-Based Learning) ๑๗๗

บรรณานุกรม ๑๗๘

มาตรฐาน ท ๔.๑ เข้าใจธรรมชาติของภาษาและหลักภาษาไทย การเปลี่ยนแปลงของภาษา และพลังของภาษา ภูมิปัญญาทางภาษา และรักษาภาษาไทยไว้เป็นสมบัติของชาติ

ท ๔.๑ ม.๔-๖/๑ อธิบายธรรมชาติของภาษา พลังของภาษา และลักษณะของภาษา

๑. ธรรมชาติของภาษา
๒. พลังของภาษา

ภาษา คือ ระบบสัญลักษณ์ที่มนุษย์ใช้ในการสื่อสาร ประกอบด้วยเสียงและความหมาย ภาษาสามารถถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนรุ่นหนึ่งผ่านการเรียนรู้ได้ ซึ่งมนุษย์เท่านั้นที่มี ภาษา ธรรมชาติที่สำคัญของภาษา ได้แก่ ภาษาประกอบด้วยหน่วยในภาษา เสียงของคำใน ภาษาส่วนใหญ่ไม่สัมพันธ์กับความหมาย ภาษาใช้สื่อสารได้ตามเจตนา และภาษามีการเปลี่ยนแปลง

ถ้านักเรียนสื่อสารกันด้วย “อวัจนภาษา” เพียงอย่างเดียว
 จะสามารถเข้าใจความหมายที่สื่อได้ทั้งหมดหรือไม่

พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ (ภาษาศาสตร์ทั่วไป) ฉบับราชบัณฑิตยสถาน
(ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๓ : ๒๓๓) ได้อธิบายความหมายของคำว่า ภาษา ไว้ ๒ ลักษณะ ดังนี้

๑ ระบบสัญลักษณ์ที่มนุษย์ใช้สื่อสาร ประกอบด้วย ๒ ส่วน คือ ส่วนที่มีความหมาย และส่วนที่ไม่มีความหมาย ได้แก่ เสียง ซึ่งมีจำนวนจำกัด และประกอบกันเป็นส่วนที่มีความหมาย ซึ่งมีจำนวนไม่จำกัด ได้แก่ หน่วยต่าง ๆ ในภาษา เช่น คำ วลี ประโยค โดยทั่วไปนักภาษาศาสตร์ มักถือว่าภาษามี ๓ องค์ประกอบ ได้แก่ เสียง ไวยากรณ์ และความหมาย

ภาษาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม จึงมีคุณลักษณะเหมือนวัฒนธรรมอื่น ๆ เช่น ความเป็นระบบ เป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้ มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ สามารถถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งได้ อย่างไรก็ตาม ภาษาจะแตกต่างจากวัฒนธรรมอื่น ๆ เพราะมีความเป็นนามธรรมมากที่สุด และเป็นสิ่งที่แยกมนุษย์ให้ต่างจากสัตว์ได้ดีที่สุด เนื่องจากเชื่อกันว่า มนุษย์เกิดมาพร้อมความสามารถในสมอง ที่ทำให้เรียนรู้ภาษาต่าง ๆ ได้ แต่สัตว์ไม่มีความสามารถดังกล่าว ในความหมายนี้ ภาษาเป็นสากล และเป็นสมบัติของมนุษย์ทั่วไป ไม่เฉพาะเจาะจงว่าเป็นของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

๒ ระบบสัญลักษณ์ที่มนุษย์ใช้ในการสื่อสารในสังคมใดสังคมหนึ่ง โดยไม่มีหลักฐานว่าใครเป็นผู้สร้างขึ้น บางคนเรียกว่า ภาษาธรรมชาติ (nature language) เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาไทย ภาษามาลเลย์ ภาษาญี่ปุ่น ฯลฯ

จากความหมายข้างต้นอาจสรุปได้ว่า ภาษา คือ ระบบสัญลักษณ์ที่มนุษย์ใช้ในการสื่อสาร ประกอบด้วยเสียงและความหมาย ภาษาสามารถถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นผ่านการเรียนรู้ และมนุษย์เท่านั้นที่มีภาษา

ภาษาที่ใช้ในการสื่อสารในชีวิตประจำวันมี ๒ ลักษณะ ดังนี้

วจนภาษา

วจนภาษา คือ ภาษาที่ใช้ถ้อยคำในการสื่อสาร ทั้งที่เป็นภาษาพูดและภาษาเขียน ซึ่งหมายรวมถึงเสียง และลายลักษณ์อักษร ภาษาถ้อยคำเป็นภาษาที่มีระบบ เป็นไปตามระเบียบแบบแผนทางภาษา การใช้วจนภาษาจึงจำเป็นต้องเรียนรู้หลักไวยากรณ์ และหลักการใชถ้อยคำให้ถูกต้อง โดยคำนึงถึงเจตนาในการสื่อสาร บุคคล สถานที่ และเวลา เพื่อให้ภาษาให้เหมาะสมกับสถานการณ์

อวจนภาษา

อวจนภาษา คือ ภาษาที่ไม่ใช้ถ้อยคำในการสื่อสาร แต่จะใช้สัญลักษณ์ในการสื่อความหมายแทน เช่น การแสดงออกโดยใช้ท่าทาง น้ำเสียง สายตา สัญญาณ หรือวัตถุต่าง ๆ ทั้งนี้สื่อสารด้วยการใช้สัญลักษณ์อื่น ๆ ที่ผู้รับสารสามารถรับรู้และเข้าใจความหมายที่สื่อออกไปได้

กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้

นักเรียนจับคู่ร่วมกันสนทนาว่าในชีวิตประจำวันนักเรียนใช้ภาษาอย่างไร โดยสังเกตการใช้วจนภาษาและอวจนภาษา แล้ววิเคราะห์และเขียนสรุปเป็นแผนผังความคิด

ธรรมชาติของภาษา

ภาษาเป็นเครื่องมือที่มนุษย์ใช้ในการติดต่อสื่อสารกัน ทั้งการถ่ายทอดความรู้ ความคิด การดำรงชีวิต การที่คนเรามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติของภาษา จะทำให้ใช้ภาษาสื่อสารได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และมีประสิทธิภาพมากที่สุด

ภาษาแต่ละภาษาย่อมมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวแตกต่างกัน แต่ก็มีลักษณะบางอย่างร่วมกัน ซึ่งถือเป็นธรรมชาติของภาษา โดยทั่วไปธรรมชาติของภาษามีหลายลักษณะ แต่ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะลักษณะที่สำคัญ ๔ ลักษณะ ดังนี้

ลักษณะสำคัญของภาษาไทย

๑ ภาษาประกอบด้วยหน่วยในภาษา

หน่วยในภาษาหรือส่วนประกอบของภาษา เป็นลักษณะพื้นฐานของภาษาโดยทั่วไป และมี “หน่วยเสียง” เป็นหน่วยที่เล็กที่สุดในภาษา

หน่วยเสียง คือ หน่วยที่สมมุติขึ้นเพื่อแทนเสียงที่อยู่ในกลุ่มเดียวกัน มีลักษณะทางเสียงเหมือนกัน เป็นเสียงที่สำคัญของระบบเสียงในภาษา ซึ่งจะทำให้คำมีความหมายแตกต่างกัน ระบบเสียงในภาษาไทยมีหน่วยเสียง ๓ ชนิด ได้แก่ หน่วยเสียงพยัญชนะ หน่วยเสียงสระ และหน่วยเสียงวรรณยุกต์

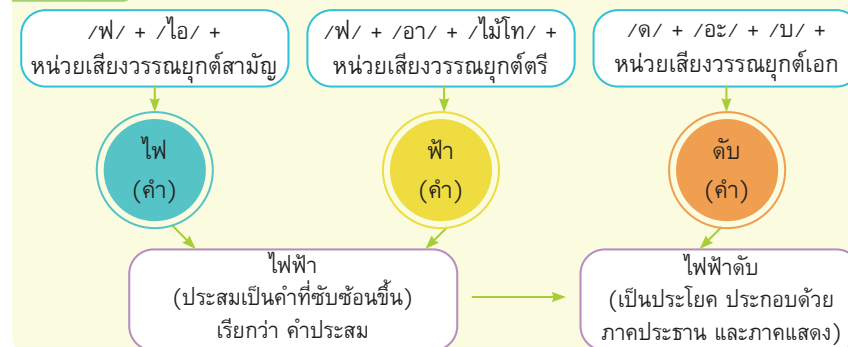

ตัวอย่างหน่วยเสียง

หน่วยเสียงพยัญชนะ /พ/ รูปพยัญชนะที่มีเสียงอยู่ในกลุ่มหน่วยเสียง /พ/ คือ ผ, พ, ภ
หน่วยเสียงสระ /เอะ/ รูปสระที่มีเสียงอยู่ในกลุ่มหน่วยเสียง /เอะ/ คือ เอะ, เ็
หน่วยเสียงวรรณยุกต์ /สามัญ/ /เอก/ /โท/ /ตรี/ /จัตวา/

เมื่อนำหน่วยเสียงเหล่านี้มาประกอบเข้าด้วยกัน จะกลายเป็น “พยางค์” หรือ “คำ” ซึ่งเป็นหน่วยในภาษาที่ใหญ่ขึ้น และหากนำคำต่าง ๆ มาประกอบเข้าด้วยกัน จะกลายเป็นคำที่ซับซ้อนหรือเป็นประโยคตามลำดับ

ตัวอย่าง

นอกจากนี้ การประกอบคำให้เป็นประโยคยังสามารถประกอบประโยคสั้น ๆ ให้เป็นประโยค หรือข้อความยาว ๆ ได้โดยไม่สิ้นสุด เช่น

- ฉันทิมน้ำ
- ฉันทิมน้ำหลังตื่นนอน
- ฉันทิมน้ำหลังตื่นนอน แล้วฉันจึงไปอาบน้ำ
- ฉันทิมน้ำหลังตื่นนอน แล้วฉันจึงไปอาบน้ำก่อนจะไปรับประทานอาหารเช้า
- ฉันทิมน้ำหลังตื่นนอน แล้วฉันจึงไปอาบน้ำก่อนจะไปรับประทานอาหารเช้า จากนั้นเดินไปรอรถโดยสารหน้าหมู่บ้าน

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่า การแต่งประโยคให้ยาวขึ้น สามารถเติมส่วนขยายต่อท้ายคำ กลุ่มคำ หรือข้อความที่ต้องการขยายได้ นอกจากนี้ การนำประโยคหลาย ๆ ประโยคที่มีใจความหลัก ร่วมกันมาเรียงต่อกันหลายบรรทัด เรียกว่า **ข้อความ** และเมื่อนำข้อความหลายข้อความมาเรียงต่อกัน เรียกว่า **เรื่องราว**

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่า เสียง ซึ่งเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดในภาษา อาจขยายใหญ่ขึ้นเป็นคำ กลุ่มคำ ประโยค ข้อความ และเรื่องราวออกไปได้เรื่อย ๆ ด้วยเหตุนี้ จึงสรุปได้ว่า หน่วยเสียงในภาษาที่มีอยู่อย่างจำกัดสามารถสร้างประโยคได้อย่างไม่จำกัด

ข้อสังเกตเกี่ยวกับการประกอบหน่วยในภาษา

๑. ระบบในภาษาอาจจะเอื้อให้ผู้ที่ใช้ภาษาสร้างคำ ประโยค และข้อความได้อย่างไม่จำกัด แต่ในทางปฏิบัติไม่สามารถนำมาใช้ได้ทั้งหมด

๒. การขยายประโยคหรือรวมประโยคให้ยาวขึ้นไม่ควรใช้คำเชื่อมซ้ำ เนื่องจากจะทำให้ประโยคเกิดความซ้ำซากไม่น่าอ่านหรือไม่น่าสนใจ

๒ เสียงของคำในภาษาส่วนใหญ่ไม่สัมพันธ์กับความหมาย

ความหมายของคำ โดยทั่วไปเกิดจากการสมมุติว่าให้ “คำนี้แทน สิ่งนั้น” หรือ “คำนั้นใช้เรียกสิ่งนั้น” ซึ่งเป็นการตกลงร่วมกันระหว่าง คนในชาติเดียวกันหรือท้องถิ่นเดียวกันว่า เสียงที่ออกเสียงแต่ละเสียง แทนความหมายของสิ่งนั้น เช่น ในภาษาไทยเรียกของเหลวสำหรับใช้ อุปโภคและบริโภคว่า น้ำ ส่วนภาษาอังกฤษเรียกว่า water ภาษาญี่ปุ่น เรียกว่า 水 (มิ-ซุ) ซึ่งแต่ละภาษามีคำที่ใช้เรียกแตกต่างกันไป ด้วยเหตุนี้เสียงของคำในภาษาส่วนใหญ่จึงไม่สัมพันธ์กับความหมาย

อย่างไรก็ดี จะสังเกตได้ว่าบางภาษามีคำที่มีความหมายทำนองเดียวกันหรือเป็นไปในทิศทาง เดียวกัน ใช้เสียงบางเสียงร่วมกัน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของเสียงที่มีต่อความหมายของคำด้วย ยกตัวอย่างเช่น

- คำที่ประสมด้วยเสียงสระ /เอ/ มักมีความหมายแสดงสภาพไม่ตรง เช่น เก เข เจ เซ เป่
- คำที่ประสมด้วยเสียงพยัญชนะต้น /ง/ มักมีความหมายแสดงสภาพงอหรือไม่ตรง เช่น ง่วง งุ่ม ง้อง หัก ง้า
- คำเลียนเสียงที่ประสมด้วยเสียงวรรณยุกต์สามัญ มักสื่อถึงเสียงที่กังวาน ไม่แหลมสูง เช่น ตึง บึง
- คำเลียนเสียงที่ประสมด้วยเสียงวรรณยุกต์ตรี มักสื่อถึงเสียงที่แหลมสูง เช่น กรีด แกร้ว

๓ ภาษาใช้สื่อสารได้ตามเจตนา

มนุษย์สามารถแสดงเจตนาผ่านเครื่องมือที่หลากหลาย ภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่ง ที่มนุษย์ใช้เพื่อแสดงเจตนาต่าง ๆ ของตนเอง

การแสดงเจตนาต่าง ๆ ในภาษาสามารถเกิดขึ้นได้ด้วยคำเพียงคำเดียว เช่น ในภาษาไทย “ไม่” แสดงเจตนาปฏิเสธ “หยุด” แสดงเจตนาสั่ง หรือแสดงออกผ่านประโยค แต่การแสดงเจตนา ด้วยคำเพียงคำเดียวอาจใช้ไม่ได้กับทุกสถานการณ์ ดังนั้น การสื่อสารเพื่อแสดงเจตนาจึงต้องใช้ ประโยค ซึ่งนักไวยากรณ์ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ๒๕๕๒ : ๑๑๒-๑๑๖) ได้แบ่งประโยคตามเจตนาไว้ดังนี้

๓.๑ ประโยคบอกให้ทราบ • หนังสือเล่มนี้น่าสนใจมาก • ฉันไปเที่ยวพักผ่อนกับครอบครัวในช่วงวันหยุด	๓.๒ ประโยคเสนอแนะ • เราควรฝึกให้เด็กรู้จักแยกขยะตั้งแต่เด็ก • ลองเขียนนิยายแนวนีดูสิ	๓.๓ ประโยคสั่ง • ต้องแต่งกายให้ถูกระเบียบ • บอกให้มังกรมาพบครูหน่อยนะ
๓.๔ ประโยคห้าม • ห้ามนำสัตว์เลี้ยงเข้ามาในสวนสาธารณะ • คุณอย่าเข้าไปตอนนี้อยะ	๓.๕ ประโยคชักชวน • เราไปดูคอนเสิร์ตด้วยกันนะ • เย็นนี้ไปทำรายงานที่บ้านฉันกันเถอะ	๓.๖ ประโยคขู่ • ถ้าเธอไม่ช่วยทำรายงานฉันจะไม่ใส่ชื่อเธอลงไปด้วย • เตียวพ้อจะฟ้องแม่
๓.๗ ประโยคขออภัย • โปรดช่วยกันรักษาความสะอาด • วานไปตามมังกรมาพบครูทีนะ	๓.๘ ประโยคคาดคะเน • เธอคงได้คะแนนดีอีกตามเคย • แม่อาจไปธุระกับพ่อที่ต่างจังหวัด	๓.๙ ประโยคถาม • ทำไมเมื่อวานเธอไม่มาทำงาน • คุณเรียนจบจากที่ไหนมาก็ป่ะแล้ว

ข้อสังเกตเกี่ยวกับการใช้ประโยคแสดงเจตนา

- ๑. ประโยคแต่ละชนิดอาจแสดงเจตนาในรูปประโยคลักษณะอื่นได้ เช่น ประโยคบอกให้ทราบ อาจอยู่ในรูปคำถามก็ได้
- ๒. ประโยคสั่งสามารถทำให้กลายเป็นประโยคขอร้องได้โดยใช้คำบางคำ เช่น ช่วยเรียกมังกร ให้มาพบครูที่ห้องหน่อยนะ
- ๓. ประโยคปฏิเสธมักมีคำว่า “ไม่” อยู่หน้าคำที่ต้องการปฏิเสธ
- ๔. ผู้ส่งสารอาจใช้ประโยคแสดงเจตนาต่าง ๆ เรียงต่อกันไป ส่วนผู้รับสารจะเลือกสนองตอบ เจตนาอย่างใดอย่างหนึ่ง
- ๕. เมื่อผู้ส่งสารใช้ประโยคแสดงเจตนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้รับสารอาจสนองตอบต่างกันได้
- ๖. ผู้รับสารสามารถเข้าใจเจตนาของผู้ส่งสารจากข้อความที่ผู้ส่งสารใช้

๔ ภาษาที่มีการเปลี่ยนแปลง

ความเปลี่ยนแปลงเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของภาษา ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ภาษานั้นยังมี ผู้ใช้ ภาษาที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง คือ ภาษาที่ไม่มีใช้ในปัจจุบันแล้ว เรียกว่า ภาษาตายแล้ว ส่วนภาษาที่ยังมีใช้อยู่จะค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงจนผู้ใช้ภาษาเองอาจจะไม่รู้สึกถึงความเปลี่ยนแปลงนั้น การเปลี่ยนแปลงทางภาษาเป็นธรรมชาติของทุกภาษา อาจเปลี่ยนแปลงมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ในที่นี้จะกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลง ๒ ลักษณะ ดังนี้

๔.๑ การเปลี่ยนแปลงของคำ

๑) การเปลี่ยนแปลงทางเสียงของคำ คือ การเปลี่ยนแปลงหน่วยเสียงของคำ ให้ต่างไปจากคำเดิม อาจเกิดจากความตั้งใจ หรือไม่ตั้งใจของผู้ใช้ภาษาก็ได้ แต่ส่งผลทำให้ คำคำนั้นออกเสียงเพี้ยนหรือต่างไปจากเดิม

การศึกษาการเปลี่ยนแปลงของภาษาไทย ศึกษาย้อนไปถึงสมัยกรุงสุโขทัยได้ เนื่องจาก ปรากฏหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรหลงเหลือและเก่าแก่ที่สุด คือ ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง มหาราช คำบางคำในจารึกหลักนี้แสดงว่า ภาษาไทยมีการเปลี่ยนแปลงทางเสียงของคำ

การเปลี่ยนแปลงทางเสียงของคำในภาษาไทยอาจเกิดได้หลายกรณี เช่น เกิดจากการลดเสียง เพิ่มเสียง กร่อนเสียง สับเสียงเพื่อให้สะดวกต่อการออกเสียงของผู้ใช้ภาษาในแต่ละยุค แต่ละสมัย เช่น

มุมเสริมเติมความรู้

การตายของภาษา (language death) เป็นการเปลี่ยนแปลงทางภาษาถึงขีดสุด หมายถึง ภาษาที่ไม่มีผู้พูดเป็นภาษาแม่อีกต่อไป หรือหมายถึง การที่ผู้พูดภาษานั้นได้ตายไปหมดแล้ว ทั้ง ๆ ที่ตัวภาษายังอยู่ และยังมีผู้เรียนเป็นภาษาเฉพาะหน้าที่บางอย่างอยู่ด้วย เช่น ภาษากรีกโบราณ ภาษาละติน ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๗ : ๒๔๑)

๒) การเปลี่ยนแปลงทางความหมายของคำ คือ ความหมายของคำมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม อาจเกิดขึ้นได้ ๒ ลักษณะ คือ

(๑) ความหมายแคบเข้า โดยทั่วไปคำในสมัยโบราณมักมีความหมายกว้างกว่า คำในสมัยปัจจุบัน ลักษณะนี้เรียกว่า “ความหมายแคบเข้า” คือ เดิมมีหลายความหมาย ต่อมาเหลือ ความหมายเดียว หรือเดิมเคยใช้กับคำได้หลายคำ ต่อมาใช้กับคำได้คำเดียว เช่น

ภูได้หมาก **ส้ม** หมากหวาน อันใดกินอร่อยกินดี (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๔ : ๑๖)

ส้ม ในสมัยสุโขทัย หมายถึง เปรี้ยว ซึ่งมีความหมายครอบคลุมถึงผลไม้รสเปรี้ยวทุกชนิด แต่สมัยปัจจุบันคำว่า **ส้ม** ในภาษาไทยมาตรฐานมีความหมายแคบเข้า หมายถึง ผลไม้ชนิดหนึ่งมีผลสีส้ม มีรสอมเปรี้ยวอมหวาน แม้ในปัจจุบันจะใช้คำว่า **ส้ม** ในความหมายว่า เปรี้ยวอยู่บ้าง แต่ก็ใช้เฉพาะถิ่นเท่านั้น

(๒) ความหมายย้ายที่ คำบางคำในสมัยโบราณมีความหมายอย่างหนึ่ง แต่ใน สมัยปัจจุบันมีความหมายอีกอย่างหนึ่ง ลักษณะเช่นนี้เรียกว่า “ความหมายย้ายที่” เช่น

มีเมืองกว้างขวางหลาย ปราบเบื่องตะวันตก **รอด** สรลงสองแคว ลุมบาจายสกา เท้าฝั่งของ เถิงเวียงจันทน์เวียงคำเป็นที่แล้ว (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๔ : ๒๘)

รอด ในสมัยสุโขทัย หมายถึง ตลอด ถึง จรด ส่วนคำว่า **รอด** ในความหมาย ปัจจุบัน หมายถึง ผ่านพ้นอันตราย แสดงว่า คำคำเดียวกัน เมื่อเวลาผ่านไป ความหมายก็จะแตกต่างไปจากเดิม

๓) การเลิกใช้คำเดิมและเปลี่ยนเป็นคำใหม่ คำบางคำในภาษาอาจจะถูกเลิกใช้ไปจากภาษา แต่ยังคงปรากฏอยู่ในเอกสารเก่า และมีคำใหม่ ๆ เกิดขึ้นแทน ดังนี้

การเลิกใช้คำ เช่น

หลวก (หมายถึง ฉลาด) ปัจจุบันใช้คำว่า ฉลาด

การสร้างคำใหม่ มีวิธีต่าง ๆ ดังนี้

- คิดคำขึ้นใหม่โดยเลียนเสียงธรรมชาติหรือคำที่มีอยู่เดิม เช่น กริ่ง เรียกเครื่องใช้ชนิดหนึ่ง เพราะมีเสียงดังเช่นนั้น
- ประกอบคำขึ้นใหม่ อาจประกอบคำตามแบบไทยหรือตามหลักไวยากรณ์ภาษาอื่นที่ยืมมา เช่น โรงไฟฟ้า (คำประสม) สวย ๆ หรือ ช่วยสวย (คำซ้ำ) ฝุ่นคลาญ (คำซ้อน) ยุทธศาสตร์ (คำสมาส วิธีการสร้างคำภาษาบาลีสันสกฤต)

๔.๖ การเปลี่ยนแปลงรูปประโยค คือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดกับโครงสร้างหรือไวยากรณ์ ซึ่งมีข้อสังเกตเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง ดังนี้

๑) ใช้ประโยคกรรมมากขึ้น ประโยคภาษาไทยมักเรียงโครงสร้างแบบ ประธาน + กริยา + กรรม หากต้องการเน้นกรรมสามารถเรียงกรรมไว้ต้นประโยคได้ เรียกว่า “ประโยคกรรม” ประโยคลักษณะนี้จะเรียงกรรมไว้ต้นประโยค และเติมคำว่า ถูก นำหน้าคำกริยาในประโยค

ประโยคกรรม	ประโยคเดิม
ขยะจำนวนมากถูกทิ้งบริเวณนี้	บริเวณนี้มีขยะทิ้งไว้เป็นจำนวนมาก
แผงโซลาเซลล์ถูกติดตั้งโดยช่างที่ชำนาญการ	ช่างมีความชำนาญในการติดตั้งแผงโซลาเซลล์

๒) ใช้คำสรรพนาม “มัน” ขึ้นต้นประโยค โดยสรรพนาม “มัน” ไม่ได้ใช้แทนสัตว์หรือสิ่งของ ซึ่งในภาษาไทยไม่นิยมขึ้นต้นประโยคด้วยคำว่า “มัน” นอกจากจะใช้เป็นสรรพนามแทนสัตว์ เช่น

- มันไม่ใช่เวลาที่เรจะต้องมานั่งเถียงกันในห้องนี้
- มันไม่ยากที่เธอจะตัดสินใจกับอนาคตตัวเองในวัยเพียง ๑๖ ปี

๓) ประโยคต่าง ๆ มีคำบุพบทมากขึ้น ทำให้ประโยคยาวขึ้น เช่น

- เธอควรทำหน้าที่ในส่วนของเธอให้ดีที่สุดดีกว่า
- แมวสีดำตัวนั้น มันนอนนิ่งอยู่บนหลังคาหลายนาทีแล้ว

๔) ประโยคต่าง ๆ มีคำอาการนามมากขึ้น คือ คำกริยาที่ทำให้เป็นนามโดยเติมคำว่า “การ” และ “ความ” เช่น

- การตื่นนอนตอนเช้าอย่างสดใสเป็นการเริ่มต้นวันที่ดี
- ความอดทน ความมีระเบียบ และความมุ่งมั่น จะนำมาซึ่งความสำเร็จ

๕) มีประโยคที่นำส่วนขยายมาไว้ต้นประโยค เช่น

- จากการสอบสวนของเจ้าหน้าที่พบว่า ผู้ต้องหาคดีนี้มีถึง ๕ คน
- ในอนาคตอันใกล้นี้อาจจะเกิดภัยพิบัติที่รุนแรงขึ้นหากทุกคนยังไม่ร่วมแรงร่วมใจกันลดภาวะโลกร้อน

◆ พลังของภาษา ◆

ภาษาเป็นสื่อกลางในการสื่อสารของมนุษย์ มีความสำคัญในฐานะที่เป็นเครื่องมือใช้ถ่ายทอดเรื่องราว ความรู้ ความคิด ดังนั้น ภาษาจึงมีอิทธิพลต่อคนในสังคม และการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมหลายประการ ดังนี้

๑. ภาษาช่วยให้มนุษย์พัฒนาได้

ภาษาช่วยให้มนุษย์รับรู้ข้อมูลจากการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ และเทคนิควิธีการในด้านต่าง ๆ จากบุคคล กลุ่มบุคคล หรือจากสื่อต่าง ๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้และพัฒนาความคิดต่อยอดสู่การสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ให้แก่สังคม